

Instytut Pamięci Narodowej - Wrocław

<https://wroclaw.ipn.gov.pl/wro/nauka/burgweide/wystawa/200655,Wystawa-o-obozie-Burgweide.html>
05.05.2024, 04:13

Wystawa o obozie Burgweide

Od stycznia 2024 roku w przestrzeni publicznej Wrocławia w różnych miejscach prezentowana jest wystawa planszowa „Burgweide - niemiecki obóz przejściowy i obóz pracy. Miejsce, ludzie, pamięć”. Ekspozycję przygotował Oddział Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu.

Wystawa planszowa o niemieckim obozie Burgweide. Fot. IPN Wrocław

Dzieje niemieckiego obozu Burgweide to nie tylko lekcja historii, ale także przestroga. Bugweide to symbol pracy przymusowej tysięcy cudzoziemskich robotników cywilnych, w tym wielu Polaków [...]. Opowiadając historię Burgweide, opowiada się historię pracy przymusowej w wojennym Breslau [...]. Część tej historii opowiadamy na wystawie [...]

To prawdopodobnie pierwsza tego typu ekspozycja poświęcona tematyce niemieckiego obozu Burgweide.

dr hab. Kamil Dworaczek
dyrektor Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu

Ekspонатem może być słowo świadka historii [...]. Takie słowo jest przedmiotem bardzo atrakcyjnym pod wieloma względami. Co ważne, jest ekspонатem wyjątkowym i jedynym w swoim rodzaju, a do tego pełni wiele funkcji. Opowiada, komentuje, wzbudza emocje, porusza, zachęca do refleksji... Właśnie tak jest w przypadku wystawy o obozie Burgweide, której integralną częścią jest katalog. Tu najważniejszymi ekspонатami są słowa — wspomnienia świadków historii. Niejednokrotnie to te słowa, pozbawione komentarza, stanowią zamiennik ważniejszy od ikonografii, którą zastępują. To słowa świadków historii malują ówczesną ponurą obozową rzeczywistość [...]. Najwięcej materiałów ikonograficznych pochodzi ze zbiorów Towarzystwa Miłośników Wrocławia i działającego w jego ramach Klubu Ludzi ze Znakiem P. Archiwum to jest niezwykłą skarbnicą wiedzy na temat pracy przymusowej w wojennym Wrocławiu. Dotąd nieprzebadane, trafiło w ręce autorki dzięki życzliwości i otwartości członków tego Klubu oraz zarządu TMW. Bez wglądu w te materiały, przygotowanie wystawy o Burgweide, czy o jakimkolwiek innym obozie w Breslau lub o miejscach pamięci związanych z pracą przymusową na terenie wojennego Wrocławia, byłoby bardzo utrudnione, a ewentualny obraz, jaki by powstał, z pewnością nie byłby pełny.

Kamilla Jasińska
autorka wystawy i towarzyszącego jej katalogu

Wystawa **Burgweide - niemiecki obóz przejściowy i obóz pracy. Miejsce, ludzie, pamięć** to wystawa planszowa eksponowana w przestrzeni publicznej Wrocławia, której towarzyszy katalog w formie książkowej, będący

jej poszerzoną wersją.

Na 30 planszach wystawowych i w 24 rozdziałach katalogu przedstawiono dzieje obozu Burgweide na tle wojennego Breslau, szczególnie w kontekście cudzoziemskich robotników przymusowych oraz przeznaczonych dla nich obozów. Tak jak sugeruje podtytuł wystawy i katalogu, po pierwsze przedstawiono **obóz jako miejsce**, zarysowując historię jego powstania, strukturę przestrzenną i funkcjonalną, a także przeznaczenie, co w istotny sposób przekładało się na życie codzienne robotników przymusowych wielu narodowości. Przedstawienie tych zagadnień nie byłoby pełne i tak obrazowo opisane, gdyby nie wspomnienia i relacje osadzonych w obozie Burgweide Polaków. Wychodząc z założenia, że na historię obozu składają się poszczególne mikrohistorie i losy konkretnych osób, na szeroką skalę skorzystano z opowieści świadków historii, poddając je uprzednio krytycznej analizie i weryfikacji na tyle, na ile było to możliwe. Wybrane fragmenty dostępnych wspomnień i relacji zaprezentowano na wystawie, a także – szerzej – w katalogu. To właśnie one – słowa byłych polskich robotników przymusowych – stanowią najważniejszą część wystawy i towarzyszącej jej publikacji. Przytoczone fragmenty pochodzą zarówno z publikacji ogólnie dostępnych i wydanych drukiem (m.in. dwa zbiory wspomnień: *Niewolnicy w Breslau, wolni we Wrocławiu* oraz *Trudne dni*), jak i z maszynopisów, rękopisów i kartotek osobowych zgromadzonych przede wszystkim w zbiorach Klubu Ludzi ze Znakiem P, który od 1969 roku funkcjonuje jako sekcja historyczna Towarzystwa Miłośników Wrocławia. Cennym źródłem informacji okazały się także m.in. archiwalne audycje Radia Wrocław, zeznania składane przed Okręgową Komisją Badania Zbrodni Hitlerowskich we Wrocławiu, wywiady udzielane przy różnych okazjach nie tylko mediom, ale także np. uczniom szkół, w których mieściły się obozy pracy, relacje audio i wideo zebrane przez różne instytucje, np. Muzeum Powstania Warszawskiego i Ośrodek „Pamięć i Przyszłość”, a także odpowiedzi na ankiety przeprowadzane w różnych latach m.in. przez Klub Ludzi ze Znakiem P i lokalne media. To wszystko w zestawieniu z materiałami archiwalnymi pochodzącymi nie tylko z archiwów polskich, ale także niemieckich, szkockich i amerykańskich, pozwoliło na przygotowanie wystawy i katalogu. Z tej perspektywy **obóz jako ludzie**, co sugeruje druga część podtytułu wystawy, to właśnie obóz widziany oczami świadków historii – byłych robotników przymusowych. To są ich wspomnienia, przeżycia, emocje, ale także opisy obozu jako miejsca, opisy obozowej codzienności, współtowarzyszy niedoli i rozmaitych wydarzeń. W ten sposób na wystawie i w katalogu pojawiają się zarówno powojenni wrocławianie, jak i warszawiacy, którzy w Burgweide byli tylko chwilowo, a po wojnie wrócili do stolicy. W tej wersji wystawy i publikacji świadomie nie zdecydowano się – poza nielicznymi wyjątkami – na szersze przybliżenie sylwetek osób, które trafiły do Burgweide. Odrębne opracowanie poświęcone wrocławianom i Dolnoślązacom (i nie tylko), w biografiami których zapisał się pobyt w obozie Burgweide, jest w przygotowaniu.

Niezwykle istotnym aspektem zarówno wystawy, jak i towarzyszącego jej katalogu jest – zgodnie z brzmieniem trzeciej części podtytułu – **pamięć o obozie**. Temu zagadnieniu zostały poświęcone szczególnie bogato ilustrowane ostatnie plansze wystawy oraz

końcowe rozdziały katalogu. Duża liczba fotografii – w większości po raz pierwszy publikowanych – nie tylko przybliży dzieje ustanowienia i funkcjonowania znaków pamięci o obozie Burgweide, ale jest też świadectwem tego, jak dla środowiska byłych polskich robotników przymusowych istotne jest to zagadnienie, tak mocno obecne w ich materiałach archiwalnych.

Nie jest tajemnicą, że do wyobraźni współczesnego odbiorcy najmocniej przemawiają obrazy. Tych jednak w przypadku dziejów obozu Burgweide brakuje. Szczególnie brakuje fotografii wykonanych na terenie obozu w czasie wojny, brakuje też zdjęć z transportów itp. Właśnie dlatego, chcąc zilustrować konkretne zagadnienia, niejednokrotnie należało sięgnąć po ikonografię kontekstową. Taka zatem pojawia się zarówno na wystawie planszowej, jak i w katalogu. Przy tej okazji skorzystano ze zbiorów różnych instytucji, nie tylko Instytutu Pamięci Narodowej, ale także m.in. Ośrodka „Pamięć i Przyszłość”, Muzeum Miejskiego Wrocławia, Archiwum Państwowego we Wrocławiu, Muzeum Powstania Warszawskiego i Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach.

Najwięcej materiałów ikonograficznych pochodzi jednak ze zbiorów Towarzystwa Miłośników Wrocławia i działającego w jego ramach Klubu Ludzi ze Znakiem P. Archiwum to jest niezwykle skarbnicą wiedzy na temat pracy przymusowej w wojennym Wrocławiu. Dotąd nieprzebadane, trafiło w ręce autorki dzięki życzliwości i otwartości członków tego Klubu oraz zarządu TMW. Bez wglądu w te materiały, przygotowanie wystawy o Burgweide, czy o jakimkolwiek innym obozie w Breslau lub o miejscach pamięci związanych z pracą przymusową na terenie wojennego Wrocławia, byłoby bardzo utrudnione, a ewentualny obraz, jaki by powstał, z pewnością nie byłby pełny. To właśnie odnalezione w zbiorach Klubu materiały, jak np. niepublikowany dotąd plan obozu Burgweide, opracowany najprawdopodobniej w latach 70. XX wieku, są niezwykle cennym uzupełnieniem dotychczasowej wiedzy. Analiza wielu z nich pozwoliła potwierdzić niektóre powszechnie powtarzane informacje, a w kilku przypadkach im zaprzeczyć. Do podobnych działań skłoniły archiwalne fotografie lotnicze ze zbiorów Centralnego Archiwum Wojskowego oraz z archiwów zagranicznych, a także ortofotomapy dostępne w Systemie Informacji Przestrzennej Wrocławia. Wykorzystując najnowsze dostępne technologie, przeprowadzono proces georektyfikacji, czyli wpasowania we współrzędne geograficzne terenu dawnego obozu. Możliwe stało się także wykonanie warstwy wektorowej w postaci obrysu zabudowań obozowych zestawionych z aktualnym zagospodarowaniem terenu poobozowego. Dzięki temu po raz pierwszy precyzyjnie określono lokalizację obiektów obozu Burgweide na tle istniejącej obecnie lub planowanej w przyszłości zabudowy mieszkalnej i usługowej, a także ustalono przeznaczenie większości obiektów obozowych.

Uzupełnieniem opisanych powyżej materiałów źródłowych stały się m.in. dokumenty z niemieckich archiwów, które rzuciły nowe światło na typy zabudowy obozowej oraz skalę zatrudnienia cudzoziemskich robotników przymusowych.

Korzystając z tego, że w zbiorach Towarzystwa Miłośników Wrocławia – Klubu Ludzi ze

Znakiem P znajdują się niezwykle interesujące materiały, z których część nigdy nie była jeszcze prezentowana szerokiej publiczności, natomiast w zbiorach Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu przechowywane są artefakty odnalezione podczas prac archeologicznych przeprowadzonych na terenie obozu Burgweide w latach 2017-2019, zdecydowano, że uzupełnieniem wystawy planszowej będzie niewielka wystawa eksponatowa prezentowana m.in. w zabytkowej kamieniczce Małgosia - od wielu lat siedzibie Towarzystwa Miłośników Wrocławia. Przedmioty i dokumenty na niej ukazane, są istotnym uzupełnieniem podstawowej ekspozycji planszowej.

Nie bez przyczyny wystawa i katalog o obozie Burgweide miały swoją premierę w 2024 roku - roku, w którym przypada 80. rocznica powstania warszawskiego. Losy nie tylko powstańców, ale przede wszystkim cywilnej ludności powstańczej Warszawy niezwykle mocno splotły się z wojennym Wrocławiem i obozem Burgweide. To właśnie do niego trafiło wielu z nich i to w nim doświadczyli oni urągających ludzkiej godności warunków. Niektórzy zostali w nim dłużej. Widząc płonący i obracający się w ruinę Breslau, przywoływali w pamięci ukochaną Warszawę. Nie wszystkim dane było przeżyć walki o Festung Breslau, ale część z tych, którzy doczekali końca wojny, osiedliła się już we Wrocławiu na stałe. Dla wielu warszawiaków obóz Burgweide był tylko krótkim przystankiem w tułaczce do innych miejsc zsyłki na roboty przymusowe w Rzeszy. Chociaż byli tu krótko, to też zapisali się w dziejach tego obozu. Właśnie dlatego wątek powstania warszawskiego i cywilnej ludności Warszawy jest mocno obecny we wszystkich częściach wystawy oraz w rozdziałach publikacji.

[Filmowa zapowiedź inauguracji wystawy o obozie Burgweide](#)